

שמעתא עמיקתא

גליון קמו' – פ' חקת ה'תשע"ג / קהילת "חניכי הישיבות" - רמות ב' שלח פירות וירקות ע"י עכו"ם, האם מותרים באכילה

איתא בש"ס חולין (צ"ה) אמר רב בשר שאין בו סימן (כל שהוא), או אינו מכירי בטביעות עין, אם נתעלם מן העין אסור. ופרש"י דהיינו שהיה שעה אחת שלא ראהו, ואפי' היה מונח על שלחנו אסור דשמא עורבים אכלוהו בבגלה. ומבואר שם דאפי' בעיר שרוב טבחים ישראל הדין כן. ונעי' בט"ז (ס"ק א') דהא דמסקינן הכא על טביעות העין אף בעם הארץ, כי הוא איסור מדרבנן. אולם הנקח"כ (ש"ס) דחה דבריו וסי' דאף בדאו מהני טביעי של עם הארץ (פרט לדבר שבבמון כמו מצואה). וכן פסק הפמ"ג (ח"א סי' נג ד"ה ומ"ש טהוקנים). ועני עוד בשמלה חדשה דאף אשה נאמנה בטעי' והביאו הנה"ח (סי' סג אות ט'). אלא שבתנ"ש כתב דאשה נאמנת בכח"ג רק באיסור דרבנן, והובא ברע"א (ש"ס). ולענין קטן כתב בשמלה חדשה דאינו נאמן בטעי'. והובא בנה"ח (ש"ס).

אלא דנתלקו והאשונים האם פסקין כדברי רב, דעת רש"י (ש"ס צ"ה ד"ה רב הונא) ודעימיה דמשמעות הש"ס דלית הלכתא כרב, מאידך דעת הרמב"ם (מז"א פ"ח ה"א י"ג) ודעימיה, דפסקינן כוותיה דרב. ודעת הרשב"ם (תוס' ש"ס) דלעולם נקטינן כהחולקים עליו, אלא דמיי' כוונה מודו היכן דאיכא אידעא לרעותא דחיי' לבשר שנתיעלס מן העין, והיינו היכן שלא מצאו במקום שהניחו ואיכא רוב טבחים כעו"ם, אבל מצא היכן שהניחו, או שמצאו במקום שנתעלס מן הטחי ישראל, מותר. ועיי' במהרי"ם (ח"א סי' נג ד"ה ומ"ש טהוקנים). ועני עוד בשמלה חדשה דאף אשה נאמנה ודלא בכח"ח (סי' סג אות דוקיא) דמחמיר אף בחדא לרעותא. וכת' הפמ"ג (ש"ס מ"ז סי' ס') דעד דמצא בשוק ברוב טבחי ישראל מותר מן התורה ברוב טבחי גויים אסור מ"ה, ועיי' בהש"ע (סי' סג סעי' א') פסק כהרמב"ם ודעימיה, דבשר שנתיעלס מן העין אסור א"י או לו בו סימן ולא טביעות עין. ואף בביתו אסור שמה נטלו שרץ והחליפו א"י"כ תלאו במסמר וכיוצא בו ש"א"א לשרץ ליתול ולהניח. אולם הרמ"א (ש"ס סג ב') פסק דהמנחה להקל כסדרת הרשב"ם. ועיי' בשלחן גבוי' (ש"ס אות ט) דהטעם שהינו להקל משום דהיי חומרא יתירא.

ועיי' בנה"ח (ש"ס אות כג) ואפי' לבני ספרד קיי"ל כהש"ע להחמיר. ולפי' שם שהניח בשר ליד פתח ביתו וכדו', אפי' אין בו סימן או טביעות עין מ"מ הבשר מותר לדעת הרמ"א אם מצאו באותו מקום שהניחו. ונלחוש שיבאו עכו"ם שיחליף, י"ל דכיון שבכל רגע יכולים הבעלים להגיע מרתת, ועוד דבמקום שהיו מעבר לרבים לא חיי' לזה עכ"פ היכן דאיכא רוב ישראל, עיי' לקמן בהגה'.

אולם כ"י "בבשר" שהתעלס מן העין, אמנם אם רצונו "לשלוח" מאכלים כשרים ע"י עכו"ם, או "להפקידם" בידם, כבר אמרו בש"ס ע"ז (ל"ט) חלב, בשר, יין ותכלת ששלחם ע"י עכו"ם, אסורין בחותם אחד, אלא חותם בתוך חותם בעינן. חילתית, מורי"ס (שומן גדים), פת ורגביה מותרין אפילו בחותם אחד, ע"כ נעי' בש"ע (סי' קל סעי' ד) דקשר הוי בכלל חותם. וכתב הט"ז (ס"ק ח) דמ"מ קשר משונה בעינן, וכן פסק בערוה"ש (סי' ק"ח אות יט). ועיי' עוד במהרי"ם (ש"ס ד"ה ומ"ש ר"מ דהקשר הוי סימן).

וביאר רש"י (ד"ה אסורין) דאלו שצריכים חותם בתוך חותם טעמא הוא דכיון ד"דמיהו יקרי"ם חיי' שהעכו"ם יטרו וזיוף להחליפם, ושל העין חיי' שונטכנו, אבל שאר איסורים לא טרח כולי האי וע"כ בחותם אחד סגי [ולפי' יוצא דאף באיסור דרבנן בעינן חבייה אם דמיו יקרי"ם]. אולם הרמ"א (תורה"ב ש"ב כו; ארוך נ"ב) כתב דטעמא כי אלו אסורין מן התורה וע"כ חתמורו חכמים בחותם בתוך חותם בעינן. ואע"פ שסתם יינן אינו אלא מדרבנן חתמורו בו כשל תורה משום דחביב ניסוך עליהם וטרחו ומזייפי חותם אחד. וכן מבואר ברמב"ם (מז"א פ"ג ה"ז). והר"ן (ס' ד"ה חביית') כתב בשם הירושלמי (גע"ז פ"ב ה"א) דכל דבר שאיסורו מגופו אסור בחותם אחד, ואלו שאיסוריה מחמת תערובת איסור, מותרים בחותם אחד, חביית' איסורו מגופו, והפמ"ג איסורו משום תערובת, חוץ מפת שאיסורו מגופו שאיסוריה הפת עצמו גופיה אסור ואפי"ה משום דאיסורו מדברייהם סגי ליה בחותם אחד.

ולמעשה כבר פסק הש"ע (סי' ק"ח סעי' א') כהרשב"א. אולם הרמ"א בספרו תורת חטאת (בבב לב אות ג') כתב שטוב להחמיר כדברי כל הפירושים, ואע"פ שהרמ"א בהגהותיו לשו"ע לא הביא מזה מידל, מ"מ הש"ך (ס"ק ד) כתב להחמיר בזה נעי' בש"ע (ש"ס) שסתם להחמיר דאף במקפיד בעינן ב' חותמות, ודלא כה"א דבמפקיד סגי בחותם א' דלא חיי' לאחלופי כיון שעתיד לראות חותמו. אולם הפרי"ח (ש"ס) פסק להקל והגוי"ב (ט"ו ת"ז אר"ח סי' ס') צירף דבריו.

ועיי' בש"י (ס"ק א') פסק כה' שכת' שמשמע מהשו"ע דהא דצריך בבשר חותם, היינו אפי' במקום דרוב הטבחים ישראל, דכיון שנמצא הבשר ביד עכו"ם איתן לו לימור שהחליפו בבגלה שהיה לו. ואע"פ שהרמ"א (ס"ט) כתב שאם היה ביד עכו"ם בשר במקום שרוב המוכרים הם ישראלים בשר כשר, שאני התם דנמצא הבשר ביד עכו"ם שלקחו מהשוק, הלכך במקום שהמוכרים הם ישראלים שרינן ליה, דליכא למיחש שמה נבלה לקח, וגם ליכא למיחש לאחלופי בבגלה שהיה לו בביתו דלאיזה צורך יחליפו הרי הכל שלו, אבל הכא דמייירי בשולח או מפקיד ביד עכו"ם, דאיכא למיחש באחלופי בבגלה שיש לו. עוד יש להקל בין שולח או מפקיד ששוהה הבשר זמן רב בידו ויש לו שהות שיזדמן לו בשר נבלה ושיחליף לבין לוקח מהמקולן דלאחלופי בזמן מועט ליכא למיחש, ע"כ. וכן נקט הפרי"ח (ס"ק א').

אלא שבחדי דעה (רס"י ק"ח) העיר מדברי הרשב"א (השובה תשס"א) שמשמע דעכ"פ בחותם אחד סגי במקום דאיכא רוב טבחי ישראל. ובספר בקחי יהודה (רס"י ק"ח) כתב לדחות דברי הש"ך והפרי"ח דהואיל דמה"ת הולכים אחר הרוב ואין איסורו אלא מד"ס די בחותם אחד. וכן הובא במנחת יעקב (בבב לב סי' נב) וכן דעת הישועות יעקב (ס"ק א). ועיי' במהרי"ם (ס"ק א). ולמעשה לכתחלה יש להחמיר כדעת הש"ך ודעימיה. ומ"מ כל זה לכתחלה, אבל בדיעבד אם שלח ע"י עכו"ם רק ע"י חותם א', אפי' במקום שרוב טבחים עכו"ם, לדעת הרמ"א (ש"ס סעי' א') הבשר מותר, דמסקינן על דעת ר"ת דסי' ל' דבעינן חותם בתוך חותם והיינו בישראל חשוד, אבל בשולח ביד עכו"ם בחותם אחד סגי. וביאר בט"ז (ס"ק א') דחשוד רגע מעמיים שטוח שאימניוהו ולא מירתת כי"כ, והך חשוד פירושו במידי דרביס נזהרים בו כמבואר בשו"ע ססי קיי"ט, ע"כ. וכ"כ בש"ך (ש"ס ס"ק טו). [והנה כוונת הט"ז לדברי השו"ע בססי קיי"ט דהחשוד לאכול דברים שאין הרובים רגילים לקח בהם אי הוא חשוד חשוד. ואע"פ שהשו"ע בסיומן קיי"ט ע"י ח' סתם כדעת המקוללים דאף בבה"ג אינו חשוד על הגול ו"להחליף", מ"מ כבר כת' הפרי"ח (ש"ס) ועוד פוסקים דהעיקר כהשו"ע בסיומן קיי"ט. אולם הפרי"ח (סי' ק"ח ס"ק י"א) נקט להקל בזה. ועיי' בש"י (ס"ק ד) שכת' דמ"מ ביד לא שייך לאסור, אלא עכו"ם דהא טעמא דיין האי משום חיבת ניסוך טרח ומזייף, וזה לא שייך בישראל חשוד, אם לא שהוא חשוד לנסך יין לעכו"ם דאז פשיטא דהרי הוא עכו"ם גמור].

נמצא שהשולח או מפקיד דבר שיש בו משום חשש איסור תורה בהחלפתו, כגון בשר שיש לחוש שהעכו"ם יחלפנו בבשר נבלה אסור לשלוח על ידו א"י"כ הוא בחותם בתוך חותם. ואם שולח בשר שיש משום חשש איסור דרבנן די בחותם אחד. והי"ח אם שלחו ע"י חשוד [אלא שבטשנות והנהגות (ח"ג סי' רנג) כתב ע"פ דברי הא"מ (יר"ד ח"א סי' נד) דהיכן שמאמין בו וקיס ליה בגויה שלא ישקרנו ולא ירמה אותו י"ל דלא חיי' לאחלופי, עיי'ש"ס].

ולפי' יש לדון בשאלה מצויה האם כשולחים קנייה ע"י עכו"ם וכדו', האם יש להקפיד במוצרים שאין בהם חותם כגון גדים טחונים דאיכא חשש לאחלופי בדג טמא (דהרי א"י"א להכירו), או פירות וירקות דאיכא חשש לאחלופי בפירות שלא עושרו כדן וכדו' [ויצטרך להפריש מהם תרומות ומעשרות מספק].

והנה כמדומה דלענין משלוחים העולם אינם נזהרים בזה (וכגון כאן באר"י לענין חותם בפירות וירקות וכדו'). וי"ל דהיינו טעמא דמסקינן על דברי תורת הבית (הקצ"ט ס' כט. ארוך כ"ט) דסי' דמי ששלח בשר במקום דרובים מצויים שם הר"יז מותר דנחרי איתרוית מרתת. ואע"פ שכבר מבואר להדיא בתשבות הרשב"א (סי' תשט"ז) דכל זה בדיעבד דבשר שולח. וכן פסק השו"ע (סי' ק"ח סעי' ג') מ"מ כבר הביא הט"ז (ס"ק י"א) בשם התורת חטאת (בבב לב אות ט') דנוהגין לשלוח ע"י עכו"ם במקום מעבר לרבים והיא שכונת ישראל ואין עכו"ם מצויין שם, וכן פסק הנה"ח (בבב לע אות ח') [אלא דבמקום שהמשלוח אינו נעשה רגלי אלא בתוך מכונית וכדו' אכת' אפרש דיש לחוש שבדין שחלףו בהצנע]. ובמקום שעכו"ם מצויים שרי בדיעבד ע"י חותם א' כמבואר בט"ז (ס"ק י'), בפרי"ח (ס"ק כה), במנחת יעקב (ש"ס ס"ק מג), כה"א (בבב לע אות ח) ועוד. דלא כהתורת חטאת (בבב לב דין טז) והערוה"ש (אות כה). ועיי' בנה"ח (אות ט). ואם שולח בכח"ג ע"י חותם א' מהני כמבואר בתש"כ (סי' ש"א) ובאורחות חיים (יר"ד ע"ג שמ"א) שמבואר דאם נתן בו סימן מותר. ועיי' במהרי"ם (יר"ד ססי ט"ז).

ועוד י"ל דכיון שאנשי המשלוח מקבלים שכר, י"ל דלא מרעו לאומנתייהו ולא חיי', וכמו שמצינו בסיומן קיי"ד טע' ה' ועוד מקומות. ושוריר שכי"כ לבו"ת באר שבע (ועוד סעי' מד) דכונתי שהוא תגר קבוע בינינו ומחויב מותר לטמון עליו לכתחלה כל זמן שאין דבר רואים וירעותא ורגלים שבו"ת, ע"כ. וכן פסקו בהנה"ח (הגבי' או' כג) ובשלחן גבוי' (ס"ק א). ושורירי' בתשבות והנהגות (ע"כ) שגם כתב להקל בכח"ג מטעם זה. ונעי' במהרי"ם (ש"ס ד"ה ומ"ש ר"מ ד"ל בני"ד) עיי' חותם א' כמבואר בט"ז (ס"ק ד) דדוקא דבדב שייכול לעמוד על הביור אמינן כן. ושכן הוא בפמ"ג (א"ר"ח ססי' רנג ב"מ"ז). ועיי' עוד (ס"ד"ה ומ"ש ר"מ דהקשר הוי סימן) ד"ל דהעכו"ם מירתת עכ"פ שלא יתפס את שיקלו את הסחורה, ושכח"ה מבואר במהרי"ם שיק (יר"ד סי' ה"א).

ועוד דהרי כבר פסק השו"ע (סי' ק"ח סעי' ב') והרמ"א (ש"ס סעי' א') דדוקא אם הוא דבר שיש לחוש שהחליפו ונהנה בחליפין חיישינן, וע"כ אם רואה שהסחורה היא מאותה איכות שקנה ליכא חששא [אולם כ"י כשליכא רווח כלל אבל בריח מועט חיי', כמ"ש הפרי"ח (סי' ק"ח סעי' לו). וכן פסק הבית מאיר (ש"ס). אלא אם איכא טורח לא דרש בשביל ריוח מועט כמבואר שם. וכן נקט המהרי"ם (ש"ס ד"ה אן לפת"ש רומ"ם שהקמו). וכ"ז שלא כדברי המהרי"ם (יר"ד סי' יב) דסי' דעכו"ם א"י חשוד רוב במקום דלית ליה רווחא. וכהרמ"א פסקו רוב האחרונים]. ומ"מ קשה להסתמך ע"י לכתחלה עכ"פ היכן דאיכא חשש לאחלופי במיאר תורה וכגון בשר דוגים, אולם בפירות וירקות דהחשש הוא מדרבנן (דהרי איסור טבל בזה"י קיל טפ, ובפרט בזמנינו דלא שכיח כ"י פירות שאינן מעושרים, ואף השייכים לעכו"ם הרי תבואה של עכו"ם פטורה מתי"מ [ולעילה אין לחוש דאין בזה מיעוט המצוי לרוב השיטות עכ"פ]. [והנמצא במקום צבורי ומאסן אוכל במקר ששייך לרבים וכדו' ואין לו סימן. הנה מפני בשר שנתיעלס מן העין אף לחוש, לא מבעיא לדעת הרמ"א אם מצאו באותו מקום שהשיארו שם לית חששא, אלא אפי' לא מצאו באותו מקום מתי"מ ניתן לתלות שאחריהם היוזיהו במקום אחר וכמבואר בהנה"ח דלעיל במהרי"ם. ועוד אפילו לפי השו"ע החולק על הרמ"א י"ל דשרי כיון שנמצא בתוך מקרר דאין לשרצים גשה לשם שרי וכמו שמצינו לעיל בתולה הבשר דשרי. ועוד ואם העורבים ושבים אינן חשודים י"ל נמי דשרי כני"ל בשם הט"ז. וק"וי אם יכול לעבור דרך שם דהוי כיוצא אונכנס דלא חיי' לאחלופי כיון דמרתת, כמבואר בשו"ע שם סעי' י'. ואם יש לו טביעות עין לו המאכל, דעת הגרוש"ה צ"ל (אב"י יטפה ח"ב סי' נט) דבכל גוונא שרי לכתחלה].

האם עדין להתפלל מנחה ביחיד קודם השקיעה או במנין לאחר השקיעה

תנן (ברכות כ"ג) תפילת המנחה עד הערב ר' יהודה ואמר עד פלג המנחה.

וכתב הר"י יונה [ת"ח] - אין לפרש עד יציאת הכוכבים שהוא הולך במש, דע"כ איתן לו למימר דעד הערב בלא אינו ר"ל אלא עד שקיעת החמה, משום דהכי אמרינן בובחים [נ"ג] מנין לדם שנפסל בשקיעת החמה וכו', ר"ל דמשקיעת החמה והי"ך אינו זמן וזיקת עד תמיד של בין הערבים, ותפילת המנחה היא כנגד תמיד של בין הערבים, ועיקר התמיד הוא וזיקת הדם, וכי היכי שזיקת הדם אין זמנה אלא עד שקיעת החמה, הי"ח תפילת מנחה שהיא כנגדה אין זמנה אלא עד שקיעת החמה כלכך.

אולם האורחות חיים [ד"ה תפילת מנחה ס"ק א'] כתב דלרבנן דאמרי תפילת המנחה עד הערב זמנה עד צאת הכוכבים. וכ"כ בשבלי הלקט [ד"ה ק"ש של שחרית ותפילת ערבית קודם צאת הכוכבים] דלרבנן זמן תפילת מנחה עד צאת הכוכבים. וכ"כ בספר המנהיג [ד"ה תפילה - תפילת מנחה].

ובשאלת אריה [סי' ר"ח] הביא דברי הר"י יונה [והנ"ח], ודברי התוס' בובחים [נ"ג] דהא דדם נפסל בשקיעת החמה היינו תחילה השקיעה, והאריך לדחות דברייהם בכמה ראיות מן הבבלי ומן הירושלמי, והסיק דלינא דומן המנחה עד צאת הכוכבים, ושכן נראה מדברי התוס' בריש ברכות [ד"ה מאמתי קורין], ושכן נראה דעת הרש"י במגני' שפי' עד הערב - עד שחשיכה ע"ש.

ובשו"ע [סי' רל"ג] כתב - מי שהתפלל תפילת המנחה מאחר שש שעות ומחצה ולמעלה יצא, ועיקר זמנה מתשע שעות ומחצה ולמעלה עד הלילה לרבנן.

ובפשטותו לישנו משמע דסי' דומן תפילת המנחה עד צאת הכוכבים ולא עד תחילת השקיעה. וכן כתב להדיא המ"א [נ"ש] דעד הלילה היינו צאת הכוכבים ע"ש. והנה לדעת הראשונים דסי' דומן תפילת

המנחה עד השקיעה, פשיטא דיש להתפלל אפי' ביחיד קודם השקיעה ולא להתפלל אחר השקיעה אפי' במנין. אלא דאף לדעת הראשונים דסי' דומן תפילת המנחה עד צאת הכוכבים, והכרעות המחבר והרמ"א, אכתי' יל"ע בזה, דיש לומר דמ"ש דומנה עד צאת התפלל משמע דאחר תחילת השקיעה עד חילוק ד' מילין, ור"ל דשפיר איכא להתפלל מנחה אחר תחילת השקיעה עד צאת הכוכבים. אבל אה"נ לענין זמן בין השמשות דהוא כג' רבעי מיל קודם צאת הכוכבים, דהוא ספק יום ספק לילה, י"ל דשפיר יורד דעתיה להתפלל בייחדי קודם השמשות. ואי' לירידת דקמ"ל דהגאונים דאחר השקיעה הוא בין השמשות י"ל דלכו"פ עדיף טפי להתפלל בייחדי קודם השקיעה מאשר להתפלל במנין אחר השקיעה.

ועיי' בפמ"ג [סי' רל"ג א"א סי' ד'] דיבאר דמי' הרמ"א עד צאת הכוכבים, הוא לאו דוקא, אלא מעת קודם (דאף אי נימא דדם נפסל בשקיעת החמה היינו סוף השקיעה, מ"מ אכתי' כג' רבעי מיל קודם צאת הכוכבים הוא ספק לילה ע"ש).

ובמשנ"ב [סי' רל"ג ס"ק י"ד] נקט דלינא כדברי הפמ"ג, דמי' הרמ"א עד צאת הכוכבים הוא אחר שקיעת החמה עד סמוך שעה לפני צאת הכוכבים ברוב השמשות הוא לכו"פ ואין להתפלל באותו זמן.

ואף לירידת דסי' ל' מילין ד' מילין, כתב המשנ"ב דלינא דאף דמהמחבר והרמ"א משמע דמותר להתפלל מנחה אחר אפי' אחר שקיעת החמה עד סמוך צאת הכוכבים, וכן פוסקים רבים שתולקים ע"ז [ע"ש בשער הציון אות י"ח] ודעתם שתפילת המנחה הוא רק קודם השקיעה, ולכן לכתחלה צריך כל אדם ליהרהר להתפלל קודם שקיעת החמה דוקא, והיינו

תיקן כלי חשמלי ע"י אומן עכו"ס, האם צריך לחזור להטבילו

מבואר בע"ז (ע"ה) הלוקח כלי מן העכו"ם ודעתו להשתמש בו לצרכי סעודה, צריך להטבילו במקוה של מי סאה והיינו במקום שהנדה טובלת בו. וכן פסקו הטשו"ע (יו"ד רס"ז קכ). [ועיי' בחלקת יעקב (ח"ב סי' טא אות ב) דהמצוה היא דוקא אם רוצה להשתמש בכלי, ועיי' עוד במנחת אליעזר (ח"ב סי' לה)].

ועיי' עוד בע"ז (ש"ס) וברש"י שם שמבואר שאין חייבים טבילה מדאורייתא אלא כלי סעודה העשויים ממתכת, וכלי זכוכית חייבים טבילה בברכה מדברנן [ועיי' ברע"א (ש"ס) שכת' דטבילת כלי זכוכית הינה מדברנן, וכן דעת עיר פוסקים, ואכמ"ל. ועיי' במאירי (ע"ז ע"ה) שהביא סוברים דאין לברך על כלי זכוכית, אולם להלכה נקט שם דמברכים. וכן פסק האו"ח (שער נח אות עב). ודלא כהרשב"ש (ס"ס) שהביא מגדולי האחרונים ז"ל שטוב הוא להטבילם בלא ברכה. וכן פסק השבט הלוי (ח"ד רס"ז רמה) דיש לברך על טבילתם. ועיי' התשובות והנהגות (ח"ב סי' תס) הטעם דאלו שנהגים שלא לברך].

ומי"מ כלי של עץ וכדו' ומתכת מעמידו, נחלקו הראשונים אם אזלינן בתר המעמיד או בתר עיקר הכלי. דעת תוס' (ע"ז ע"ה) ד"ה והלכתא בסו"מ דא"צ טבילה כיון דאין משתמשין בו דרך המתכת, דכלי סעודה האמורים בפרשה היינו שמשתמשין בהן, ע"כ. וכן נקטו הרמ"ש (פ"ה סי' לה) והאור זרוע (ח"ד פסקי ע"ז סי' רצא). אולם דעת המרדכי (ש"ס) בשם רבינו מאיר (ש"ר מהר"ם מרוטנברג ד"פ סי' תרכא) דצריך טבילה, דאזלינן בתר המעמיד (שבת סו:) לענין טבילה כמו לענין שומא. והביאו הב"י (סי' קכ).

ולהלכה פסק הטשו"ע (ע"ז 1 - 1) דכלי עץ שיש לו חישובים של ברזל מבחוץ שמעמידו אותו, אינו טעון טבילה. אמנם כוס של כסף מחובר בכלי עץ, צריך טבילה, ע"כ. וכן דעת הרמ"א (ש"ס). אולם דעת הש"ך (ס"ק י"ב) דבכל גוונא יש לטבול הכלי בלא ברכה או עם כלים אחרים המחוייבים טבילה בברכה.

ויש לדון לענין כלי של ישראל שכבר הוטבל ונשבר וצריך תיקון ותיקנו אומן עכו"ס, האם הכלי מתחייב שוב בטבילה.

והנה "אומן עכו"ס" המתקן "כלי של ישראל" עיי' "חומר של ישראל" בגוונא שהוא מעמיד הכלי, וכגון שיש לו נקב ואין הכלי מחזיק רביעית אלא עיי' תיקון, דעת הריצב"א (הובא בסור יו"ד ש"ס) דהכלי חייב טבילה "דהכל הולך אחר המעמיד". אבל לפי תוס' (ע"ז ש"ס) אף כה"ג פטור מטבילה דאכתי כלי של ישראל הוא דאין שם העכו"ם עליו.

ולעבנת הב"י (סי' קכ) הא דכתב הריצב"א ד"הכל הולך אחר המעמיד" קאי על האומן כלומר כיון ש"האומן" מעמיד את הכלי הוא כשלו ועיי' שוב חייב בטבילה. וכ"כ הש"ך (ס"ק כ"א), אלא דהוסיף של דהוי כשלו מדין אומן קונה בשבח כלי.

אמנם להט"ז (ס"ק י"ב) הכל הולך אחר המעמיד קאי על החומר, והיינו דכיון ש"החומר" מעמיד את הכלי חייב טבילה (ואעי"פ שאין שם עכו"ם עליו) כיון שאותו מועט הוא המעמיד חשיב כאילו נתן העכו"ם הכסף לתיקון משלו והוי כל הכלי כשלו מדין אומן קונה בשבח כלי. ולפי החכ"א (ש"ס אות ד) אזלינן בתר האומן (כחביי הני"ל) מטעם "אומן קונה בשבח כלי" (כחש"ך הני"ל). [עיי' בביאור הגר"א (ש"ס אות כח) ובקצות (סי' שו"א ג) שאומן קונה רק השבח ולא הכלי עצמו, ועיי' בניתיבות (ש"ס) ובחיזוי הגר"ש שקא"פ (בי"ב סי' ד אות ו)].

ואעי"פ שלהלכה הטשו"ע (ע"ז 1) פסק כדעת התוס' (ש"ס) לפטור מטבילה כה"ג, מ"מ הרמ"א (ש"ס) פסק להחמיר להטביל הכלי בלי ברכה (ולדעת הב"ח (ש"ס) לכוי"ע פטור מטבילה כה"ג ולא נחלקו אלא כשהאומן עכו"ם נתן את החומר, ועיי' בסמוך).

וכל זה אם הישראל נתן את החומר לאומן כדי לתקן הכלי, אבל אם העכו"ם מתקנו עם החומר שלו, דעת המרדכי המובא בב"י (ש"ס) וכדבריו פסק הרמ"א (ע"ז 1) דצריך לטובלו לכוי"ע, וכן מברך על טבילה זו כ"כ הש"ך (ס"ק כב) דיש להטבילו בברכה. והדן כן אף בגוונא שהישראל נתן לעכו"ם החומר והעכו"ם הוסיף קצת משלו ועשה בו כלי. אולם לדעת הט"ז (ס"ק י"ב) אינו מברך כה"ג דמי ימיר דחומר של העכו"ם נמצא במקום שמעמיד הכלי. אבל לדעת החכ"א (ש"ס אות ח) מברך כיון שהעכו"ם קונה בשבח ועוד דיש לו גם כן חלק בכלל.

ולדעת החכמת אדם (ש"ס אות ד) כה"ג אזלינן "בתר האומן" כיון שיש לו גם כן "חלק בכלי". נוכחי שקנאו מגוי ולא הטבילו ונתנו לאומן "ישראל" לתקנו ונתן האומן קצת מהחומר משלו י"ל דהכלי נפטר מטבילה לדעת הט"ז (סי' קכ ס"ק י"א) אליבא דהריצב"א הני"ל, כיון דאומן קונה בשבח כלי י"ל דהכלי נפטר מטבילה (ולדעתו נראה דהיינו דוקא אם החומר ודאי מעמיד את הכלי ואם לאו הוי ספק, כמבואר לעיל), אבל לפי הסוברים דלא מהני הא דאומן קונה בשבח הכלי אכתי חייב טבילה. אבל לדעת הש"ך (ס"ק כ"ד) לכוי"ע א"צ טבילה כיון שהישראל עשאו ונתן מקצת כסף. אבל הפ"ח (ע"ז ע"ז) תמה על הש"ך, ובה"י הת"ס (ס"ק י"א) מיישב דבריו, ועיי' בביאור הגר"א (אות כח). ומי"מ בגוונא דכל החומרים של הישראל לפי הרמ"א (ש"ס) י"ל דנפטר מטבילה. ועיי' שם בביאור הגר"א ובפ"ח. והארכנו עוד בזה בס"ד בגליון ק"ו].

ולפי"ז כלי של ישראל שנשבר ואין דין כלי עליו, כגון שאינו מחזיק רביעית, ותקנו אומן עכו"ם, אם החומר שהאומן מתקן בו את הכלי הוא של הישראל יש להטבילו ללא ברכה, ואם החומר של העכו"ם לדעת הש"ך יש להטבילו אף בברכה [ועיי' בפמ"ג (א"ר"ח סי' תנב א"א ס"ק י"א) דהא דכלי שאינו מחזיק רביעית אין לו תורת כלי היינו אם הנקב הוא כמוציא משקה. והביאו הדרכ"ת (סי' קכ ס"ק ע"ה)].

אלא דאכתי צ"ע כשהתקלקל חלק "האלקטרי" בגוונא שצריך תיקון של אומן, והאומן עכו"ם מתקנו האם אמרינן דאומן קונה בשבח כזה, שהרי מבואר במרדכי (ש"ס) ובתורה"ד (סי' ש"ט ד"ה ולא) דבעינן שהאומן יחדש בו משהו אבל אם לא חידש רק חיבר את הכלי עיי' מסמרים וכד' לא קנה [ועיי' בדרכ"ת (ס"ק ע"ג) בשם כ"כ ר"ננה (סי' מח) ובחי' הגר"ש שקא"פ (בי"ב סי' ד אות ד ד"ה וז"ה והעולה)]. ובתשובות והנהגות (ח"ב סי' תת) כתי' דבעינן שבח הניכר בכלי. ועיי' במנחת יצחק (ח"ד סי' כח אות ו)].

והנה במנחת שלמה (מד' ישנה ח"ב סי' סו) מבואר דפירוק כלי חשמלי כשמבטלו מתשמישו ואינו ראוי לשימוש אלא עיי' אומן, וכגון עיי' פירוק חוטי החשמל שבתוך הכלי ממש דחשיבי כגוף הכלי (אבל בפירוק התקע או החוט שמחוץ לכלי לא מתבטל מלהיות כלי), לא הוי בכלל תיקון המחייב טבילה אלא מספק ובצירוף סבא הפוטרת פטור מטבילה. ולפי דבריו בנד"ד יש לפוטרו מטבילה בצירוף אם הכלי פועל כשמחובר לחשמל. אולם מבואר בקובץ תשובות (ח"א סי' א) דדעת הגר"ש"א זצ"ל, דפירוק חלק החשמלי מהכלי פטור מטבילה, וא"כ כשעכו"ם תיקנו צריך טבילה [ועיי' עוד בתשובות והנהגות (ח"א סי' תנ ד"ה ונראה)]. אלא דמי"מ י"ל דלא מברך כה"ג, כפרט דהא דאומן קונה בשבח כלי תלי באשלי רברי, עיי' רי"ף (ב"ק לה: בר"ף). רא"ש (קדושין סי' י"א) ועיי' בזה בשו"ע (ח"ו"מ ש"ס).

אלא דמבואר לעיל דבין לט"ז ובין לש"ך (וכן לפי החכ"א) היכן שהחומר של הישראל הטעם דהוי כשל העכו"ם הוא משום דאומן קונה בשבח כלי כנ"ל. ומצינו בחזו"א (ב"ק ס"ט, י"ד סי' מד ס"ק א) דהא דאומן קונה בשבח כלי שייך אם גם בדיניהם הדיון כן, אבל בלא"ה לא. וא"כ י"ל דבזמנינו אינו מתחייב לטובלו כלל. אלא דהיכן שהחומר של העכו"ם הרי לפי החכ"א חייב טבילה משום שגם יש לו חלק בכלי, ולפי"ז י"ל דחייב לטובלו כה"ג [עיי' בפמ"ג (א"ר"ח סי' תנב א"א ס"ק י"א) וז"ל: עיי' בס"ד ק"כ בש"ך (סי' כ"א) וט"ז (ס"ק י"ב) דאם הטיף עכו"ם אבר ולא היה מחזיק רביעית טובל בלא ברכה, ואם יחדו לפירות ועכו"ם הטיף אבר ויחדו אח"כ למשקין י"ל אין צריך טבילה, ע"כ].

העלון נתרם בעילום שם

הצלחה בבני, חיי ומוזני של התורם ומשפחות

שיגמור תפילתו בעוד שלא נתכסה השמש מענינו, ומוטב להתפלל בזמנה ביחידות מלהתפלל אח"כ בציבור, ובריעבד יוכל לסמוך על דעת המקליין להתפלל אחר השקיעה עד רבע שעה קודם צאת הכוכבים. [ועיי' בהליכות שלמה (הל' מנחה וערבית סי' ג – ודבר הל' ס"ק ד') דנקט לדינא דאם מתאחרים הציבור מלהתפלל מנחה ועיי' זה יסיים הש"ך התפילה אחר השקיעה, עדיף שיתחיל הש"ך מיד התפילה בקול רם עד אחר קדושה ואח"כ יתחילו הציבור תפילתם בלחש. וכמו כן אם רואה שיתאחרו הציבור מלהתפלל קודם השקיעה יתפלל ביחידות, ואף אם הוא המשלים להם למנין, כי אין מוטל עליו להשלים כיון שאינם מתפללים בזמן].

איברו דברב פעלים [א"ת ח"ב סי' י"ט] נשאל על אודות בעלי הבתים המתאחרים להתפלל מנחה ובאים לבית הכנסת אחר השקיעה, והשיב דבזמן בין השמשות אכתי יכולים להתפלל מנחה בדווקא כסדר המתירים להתפלל מנחה בבין השמשות (וזה דלא כמג"כ בדריעבר יוכל להתפלל מנחה רק עד רבע שעה קודם צאת הכוכבים).

וכן נקט לדינא בכה"ח (סי' רל"ג סי' ה'), וכתב דאם יכול לגמור תפילתו בזמן בין השמשות יתפלל אז מנחה ולא יתפלל ערבית שתיים. (והבסד לאלפים [סי' רל"ג סי' ה'] כתב – בשעת הרהק, אם מתפלל מנחה בבין השמשות סמוך לצאת הכוכבים יצא ידי חובה, ולדידי חזי לי, דכיון שהוא ספק לילה אין ראוי להתפלל מנחה, שאם הוא לילה הווי ברכות לבטלה, ושב ואל תעשה עדיף, ויותר טוב שיתפלל ערבית שתיים, ואם טעה או נאנס שלא התפלל עד אותה שעה, אבל דעת רבותנא דמצי להתפלל, לכן תבחר ותקרב, ע"כ).

ועיי' בערוך השולחן (סי' רל"ג סי' ט) דכתב להעיר על לשון הטור והשו"ע שכתבו עד הלילה, וכתב דאולי ס"ל דכיון דבין השמשות הוא ספק יום ספק לילה לכן בתפילה דרבנן הקילו, והך דובחיים י"ל דזמן התפילה הוא כנגד ההקטרה וההקטרה היתה גם אח"כ, או שמפורשים סוף השקיעה והיא לזמן צאת הכוכבים. ואכן משמיה דהגר"צ אבא שאול זצוק"ל כתבו [אר לצינן ח"ב פ"טו סי' ד] דלא יתפלל ביחידות לפני השקיעה אלא יתחיל ויתפלל כמנין (ע"ש בביאורים מ"ש בזה).

וכן בשבט הלוי (ח"ט סי' מ"ח) נשאל במי שרגיל להתפלל מנחה רק עד השקיעה המקובלת כשיטת הגאונים, והוא נקלע למנין המתפללים לפני שיטת ר"ת באחרור, האם עליו להמתין ולהצטרף למנין זה כדי להתפלל תפילה בציבור או עליו להתפלל ביחידות לפני השקיעה כמנהגו.

השיב דאם הוא נוהג לגמרי כהגאונים וציבור זה מתפלל כשכבר ודאי לילה לדעת הגאונים, ודאי יתפלל ביחידות. אבל אם הוא עדיין בין השמשות גם לגאונים אפשר לסמוך על פשוטות לשון הרמ"א דיכול להתפלל בשעת הרהק אף בבין השמשות.

[נכתב ע"י הרב ש. פ. שליטי"א]

פניני מוסר

עניני שבת קרש – ההכנה לשבת (ט)

מעלת הטבילה בער"ש – והעיקר שצריך האדם לעשות ביום השישי בגופו לקנות קדושת שבת ונשמה יתירה היא טבילה בארבעים סאה, כדי לפשוט לבוש רוח חול וללבוש רוח קדושת שבת, שזי"א רוחא דנשיב מעתיקא' שצריך טבילה". (ראשית חכמה, שער הקדושה פ"ו אות קי"ט, בשם הוה"ק)

הנשמה יתרה שמקבל אחרי הטבילה בער"ש – "כי כאשר יבין האדם את דעתו ויחיה ויראת ה' בלבו באמת, ויחיו מעשיו רצויים, או בודאי לאחר שטבל בערב שבת בכוונה רצויה לקבל קדושת שבת יבין בדעתו שניתוסף לו נשמה יתירה, כי ירגיש בנפשו ויראת רוממות שבאה לו, עד שתבער בו אהבת ויראת ה', וזה בדוק ומנוסה מכמה אנשים כמה פעמים בלי שום ספק, אבל כשאין נשמתו טהורה אזי לא ירגיש בקדושת שבת". (זכור תורת משה לבעל החיי אדם, סי' א' ס"ב)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"